

Distribució espacial de les seccions instrumentals

Els instruments que formen el conjunt de l'orquestra, es classifiquen en quatre seccions: la *corda*, la *fusta*, el *metall* i la *percussió*. Al seu torn, els de la fusta i el metall també formen el grup genèric dels *instruments de vent*.

La distribució del conjunt instrumental que cada obra requereix per a la seva execució, l'ordena el Director de l'orquestra, que situa les diferents seccions de la manera adient per obtenir una millor sonoritat.

En general, per equilibrar la sensació global que l'oient percep, l'orquestra es desplega agrupant els executants de manera que les seccions es van situant més allunyades, a mesura que la potència de so dels instruments és més forta.

Una col·locació molt freqüent dels executants a l'estrada ens ofereix la visió que seguidament descriurem:

A l'últim rengle de la formació, i situats en posició elevada, s'hi veuen els instruments de percussió (bombo, plats, caixa, panderetes, triangle, tam-tam, campanes tubulars, xilòfon, etc.), amb les timbales ocupant la part central, i a l'extrem de la dreta quan el metall és nombrós, els trombons i la tuba, que en aquest cas vénen a parar al darrere de les trompetes.

A la filera del davant, una mica més ensota, s'hi troben alineats els instruments de metall (trompes, trompetes, trombons i tuba), precedits, un esglaó més avall, de les arpes, situades al costat esquerre, els clarinets, els fagots i el contrafagot.

Ja al pla del terra, just al davall del conjunt d'instruments esmentat, amb el piano també al marge esquerre, un altre rengle conté la resta dels instruments de fusta (flautí, flautes, oboès i corn anglès) i els contrabaixos, situats al darrere de les violes i violoncel·ls.

Finalment, els instruments de corda apareixen al davant de tot, formant un semicercle a l'entorn del director en el qual, començant per mà esquerra, s'hi troben els primers violins, amb el concertino al primer faristol, i a continuació, els violins segons, les violes i els violoncel·ls.

A vegades, els violins segons es desplacen a la dreta del director, en lloc dels violoncel·ls, i queden situats enfront del públic, però sempre amb els violins primers a l'esquerra.

De totes maneres, tant el perímetre de les sales de concerts com els emplaçaments que s'hi estableixen per als instruments de l'orquestra, poden ser diversos:

El Director d'orquestra, la partitura general i les partitures

Abans hem vist com el compositor pot deixar constància escrita de les seves obres, mitjançant el pentagrama i la diversitat de figures, signes, símbols i expressions que constitueixen el llenguatge musical.

Si parlem ara de música orquestral, la *partitura general* d'una obra és el suport on es reuneixen els pentagrames de les diferents parts instrumentals coincidint l'un sota l'altre, compàs per compàs, de manera que en tot moment i amb un ràpid cop d'ull, el director pot abastar les línies d'execució simultànies de tot el conjunt d'instruments.

La missió fonamental del *director* és conduir l'orquestra i preparar les obres que haurà programat. Dotat d'una gran sensibilitat artística, sentit interpretatiu i del ritme, amb un complet i general coneixement de la música, de les tècniques d'execució i possibilitats de cada instrument, d'una oïda molt afinada, i gran capacitat per percebre mentalment la sonoritat global de l'orquestra, analitza detalladament cada obra, abans de posar-la en assaig.

El *concertino*, violí solista de l'orquestra, és un auxiliar del director que col·labora a transmetre als músics tot allò que aquell desitja, sobretot en aspectes tècnics relatius a la secció dels instruments de corda, de la qual és responsable, cuidant els detalls d'execució i unificant els arcs. També és de la seva responsabilitat l'afinació general de tot el conjunt.

L'*assistent de concertino* té per missió ajudar el titular, i suplir-lo en cas necessari. També cada instrument de vent i les timbales disposen del seu *solista*, i, finalment, la resta d'executants constitueixen el *tutti* de l'orquestra.

El director estableix els criteris interpretatius segons el seu sentir personal, mantenint la cohesió intencional de tot el conjunt.

Amb uns grans dots de comandament, esperit perfeccionista, bon temperament i fort sentit de la disciplina, marca, accionant els seus braços, els temps i els canvis de moviment, estableix els diferents plans sonors, gradua la dinàmica del so obrint o tancant l'amplitud gestual, i estimula l'expressivitat emocional dels executants. Introdueix amb la mà subtils matisos a la interpretació, i per reforçar el sentit de les indicacions, extrema la seva gestualitat.

La *batuta*, vareta de fusta d'uns 30-40 cm de llargada, és un element auxiliar per a la direcció, que contribueix a fer més visibles i precises les indicacions de l'execució, però mai no pot igualar l'expressivitat de les mans.

A la primeria, les partitures només mostraven les notes que s'havien de

tocar, sense incloure cap més explicació. Més endavant ja s'hi va assenyalar quins instruments havien de produir-les, però encara sense cap altre detall referent a la interpretació de l'obra. Actualment, amb tota la diversitat de mitjans de què disposa el llenguatge musical, les partitures presenten els pentagrames plens d'indicacions orientatives, tot i que en cada interpretació sempre s'hi veurà el temperament artístic del director de l'orquestra, i l'empremta de la seva personalitat.

L'estructura de la moderna partitura permet que el Director pugui fer-se càrrec amb profunditat, del contingut de l'obra. Analitzada pas a pas, percep mentalment el so de la música que la seva sensibilitat li faci sentir, i amb això determina com haurà de conduir l'orquestra per transmetre al públic tota la bellesa oculta de l'obra, que amb la seva lectura hagi pogut descobrir.

Les partitures d'orquestra presenten habitualment els pentagrames dels instruments que intervenen en l'execució de l'obra, amb la seva clau corresponent, agrupats per seccions

Algunes altres particularitats de la partitura general són:

- Cada instrument es considera una part de l'orquestra i té el seu propi pentagrama, excepte en el cas dels violins, en què, dividits en *primers* i *segons*, s'inscriuen ocupant un pentagrama cada grup.
- La partitura mostra tant les notes que l'instrument ha de tocar, escrites amb la clau pròpia de cadascun, com les indicacions d'execució.
- Per simplificar la partitura i facilitar la seva lectura global, quan un instrument ha d'estar bastants compassos sense tocar, s'hi exclou i no s'hi torna a incorporar fins a acabar el període de silenci.
- Les dues veus dels instruments que actuen per parelles s'inscriuen en un sol pentagrama, l'una sobre l'altra si són dels mateixos valors, o, si els tenen diferents, amb les cues de les notes adreçades en direcció contrària, per distingir les que corresponen a cada veu. No obstant això, a vegades es fan servir dos pentagrames, si per la seva complexitat l'escriptura en un sol pauta pot resultar confusa.
- Els pentagrames dels instruments transpositors es distingeixen pel fet de tenir una armadura diferent dels de corda. Les notes escrites són les d'execució, i per tant, el so real depèn de l'interval transportat.
- Els instruments de percussió sense una altura de so definida mostren les seves intervencions indicades damunt el traçat d'una sola ratlla, o repetint una mateixa nota dins l'àmbit del pentagrama.
- Perquè als assaigs tothom pugui localitzar fàcilment el punt des d'on s'hagi de repetir algun fragment, tant a la partitura general com a les *particel·les* s'hi veu a sobre del primer compàs de cada ratlla el seu número d'ordre successiu. Altres maneres de fer consisteixen a anotar la xifra corresponent a cada determinat nombre de compassos, o fer servir lletres consecutives, situades de tant en tant.

Quant a les *particel·les*, que veiem com els músics llegeixen posades al seu faristol, contenen exclusivament la part que correspon a cada instrument, i presenten els compassos tal com apareixen a la partitura general, d'on són extrets, amb totes les indicacions necessàries per a una millor interpretació.

Les indicacions que figuren a la partitura de cada obra tant poden haver estat aplicades pel seu mateix autor com per adaptadors, o ser fruit de successives revisions. En qualsevol cas, allò que preval és sempre el sentir del director, de manera que els instrumentistes de l'orquestra han d'atendre en tot moment les seves indicacions, pel damunt d'allò que puguin veure escrit al paper, si no són coincidents.

Això fa que als assaigs, els músics a vegades hagin de rectificar amb llapis les anotacions que apareixen a les partitelles, per adaptar-les a nous requeriments dels directors.

La permanent i concentrada atenció de tots els components de l'orquestra, i la seva fidel i entusiasta entrega a les indicacions del director, són factors imprescindibles per assolir un grau excel·lent de qualitat.

Per això els instrumentistes, dotats necessàriament d'una gran musicalitat i altament disciplinats, quan toquen a l'orquestra ho fan mirant tant la partitella com el director, per fer sentir la música de la manera que se'ls demana, renunciant fins i tot, en alguns casos de solos o cadències, a la seva pròpia visió interpretativa.

D'aquesta manera, la versió que es transmet pot ser atribuïble totalment a la intencionalitat del director, i és considerada una millor orquestra aquella que ofereix interpretacions d'una mateixa obra acusadament diferents, segons el sentir del mestre que la condueixi, evidenciant amb això les grans qualitats tècniques i l'elevat grau de disciplina dels seus components.

